

Mateusz
Łakomy

DEMOGRAFICZNA MAPA WYZWAŃ

DZIETNOŚĆ, MIGRACJE I STARZENIE SIĘ LUDNOŚCI
W WOJEWÓDZTWIE LUBUSKIM I W POLSCE

Lubuskie Forum
Polityki Społecznej

Zielona Góra
24 lutego 2025 r.

Sytuacja demograficzna w Polsce

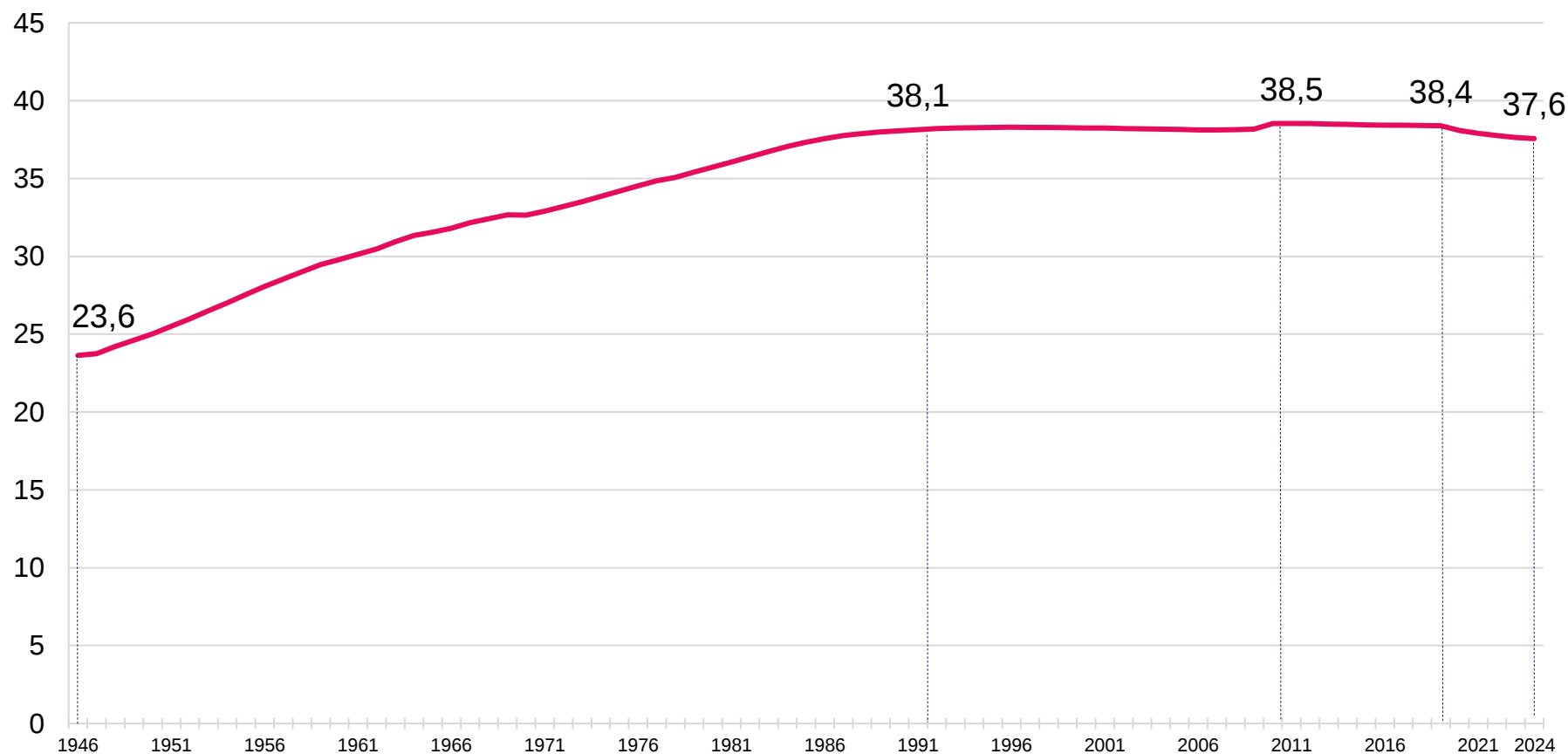
Sytuacja demograficzna województwa lubuskiego

Bariery do posiadania dzieci w Polsce

Co może zrobić samorząd by zwiększyć dzietność

Do początku lat 90-ych liczba ludności Polski rosła, następnie przez 30 lat była stabilna. Od 2020 notujemy rozpoczęcie trendu spadku liczby ludności

Liczba ludności w latach 1946-2023, Polska
W milionach

Liczbę urodzeń w Polsce charakteryzują dwa wyży i następnie głęboki spadek. Za tą trajektorią stoją zmiany w liczebności matek i diety

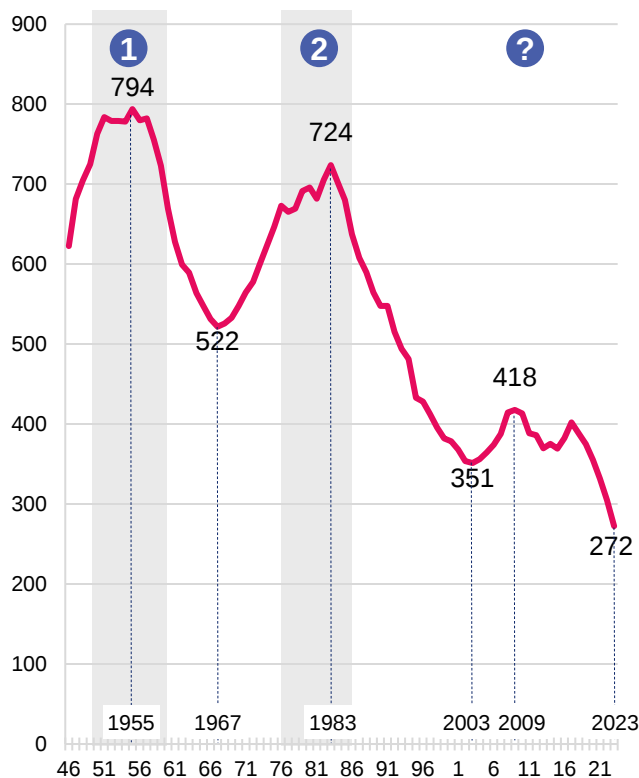
Wskaźniki wpływające na zmianę liczby urodzeń

1 Powojenny wyż urodzeniowy (~1950-59): efekt wysokiej diety

2 „Echo” wyżu powojennego (~1976-85): efekt liczby rodziców

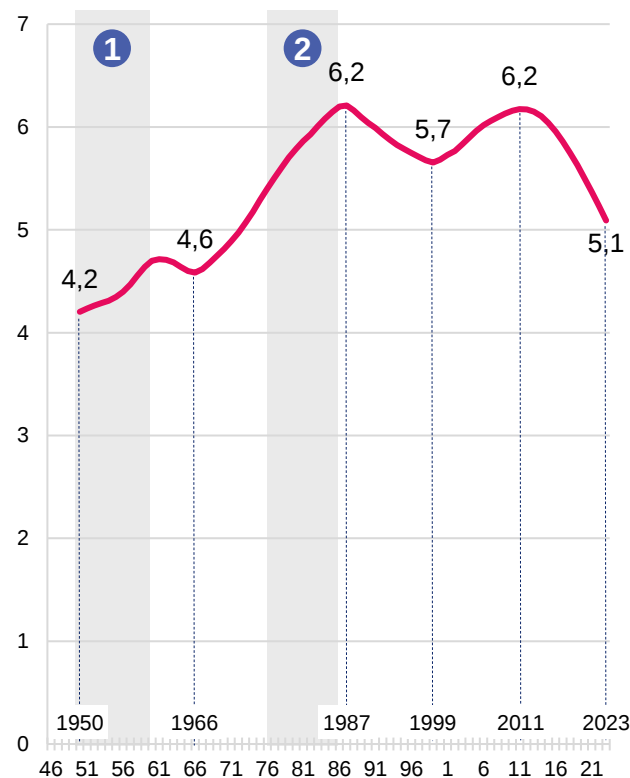
Liczba urodzeń

W tys.

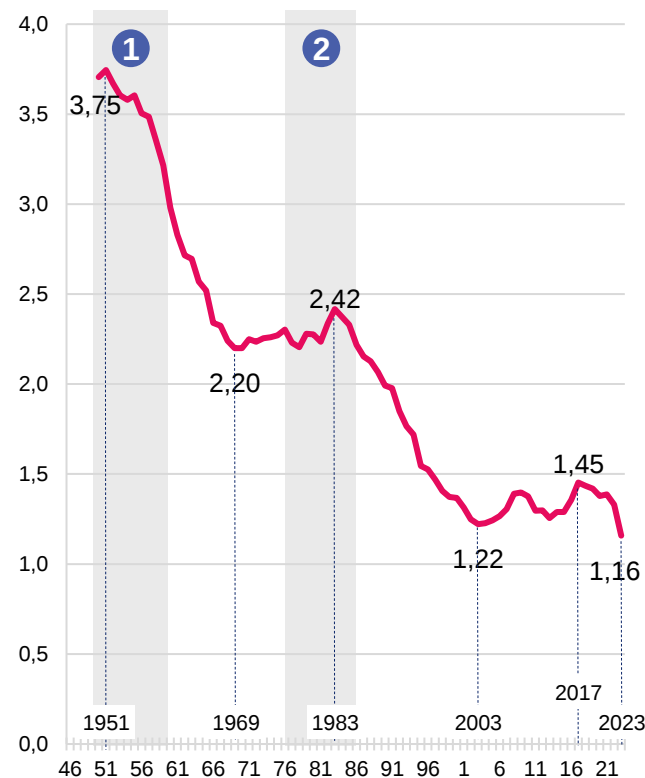
Liczba kobiet w wieku 20-40 lat

W milionach

Współczynnik diety

W liczbie dzieci na kobietę

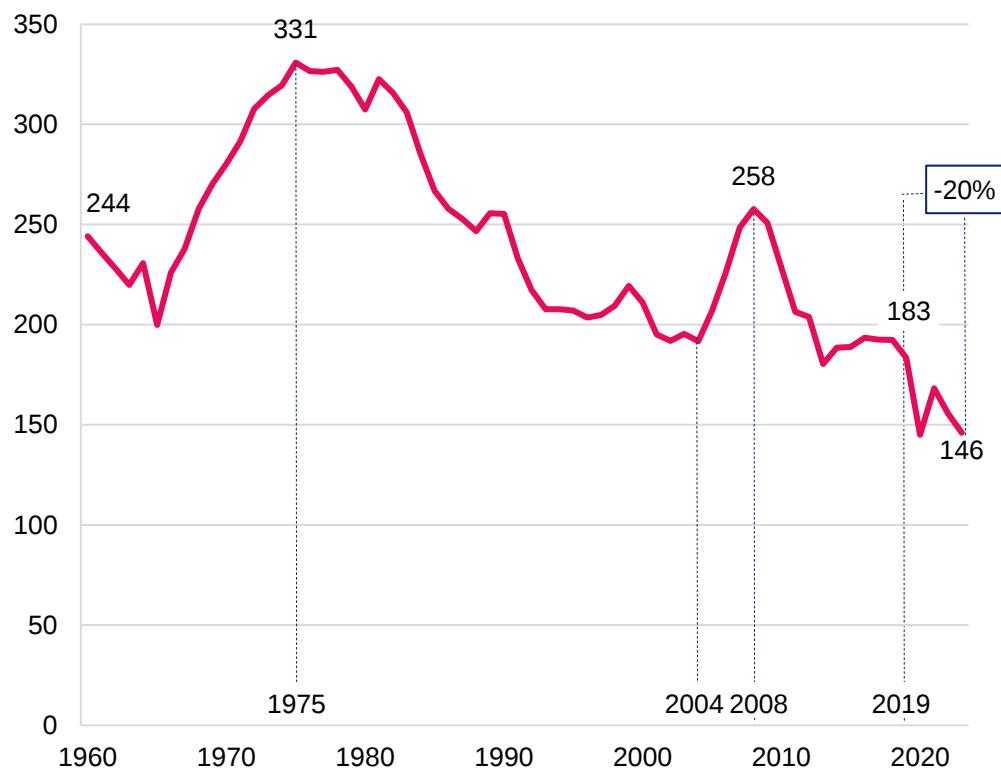

Po szczycie liczby małżeństw w 2008 i rozwodów w 2006 nastąpiła stabilizacja, oba wskaźniki zaczęły spadać ponownie od 2020 r.

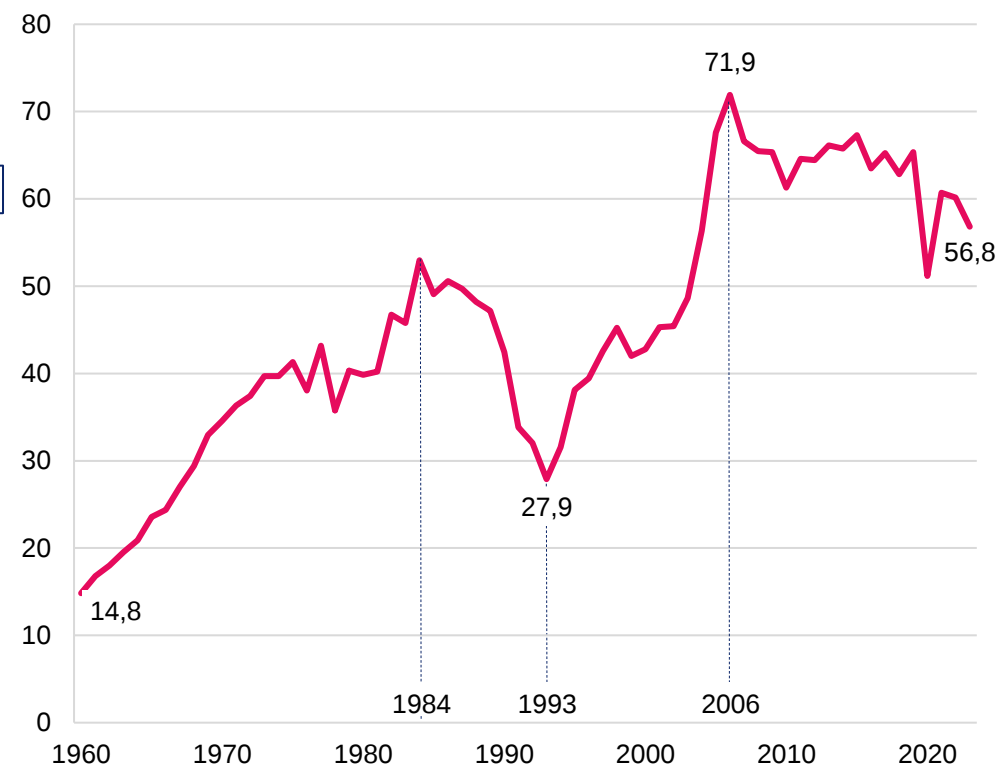
Liczba małżeństw i rozwodów w Polsce w latach – 1960 - 2023

W tysiącach

Liczba małżeństw

Liczba rozwodów

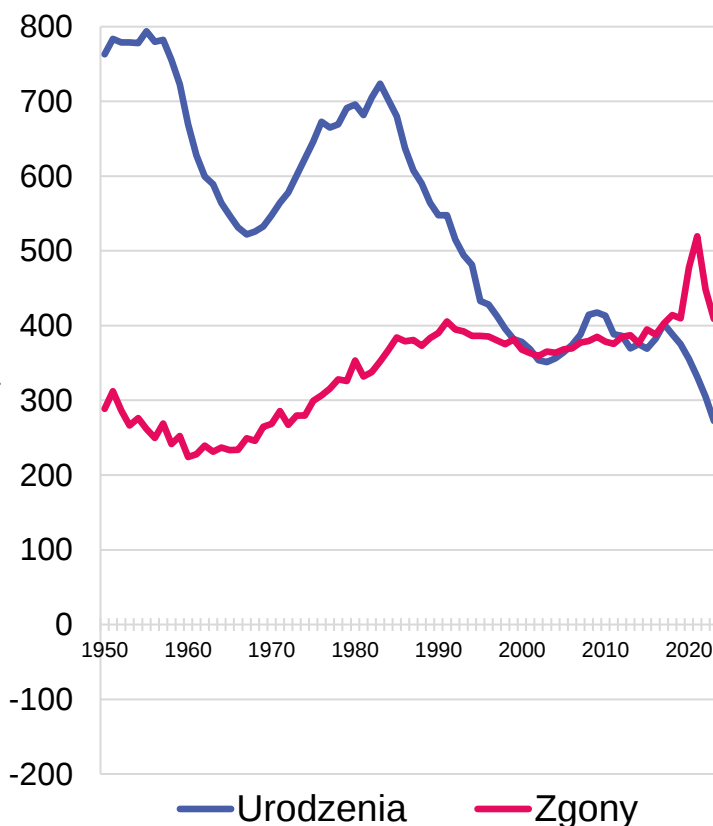
Źródło: Dla roku 2023: GUS (2024). *Biuletyn statystyczny. Lipiec 2024*; Dla lat 1960-2022: Eurostat (2024). *Marriage indicators*. Źródło internetowe: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_nind_custom_12596713/default/table?lang=en; Eurostat (2024). *Divorce indicators*. Źródło internetowe: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_ndivind_custom_12598177/default/table?lang=en (dostęp 16.08.2024)

Do końca XX w. przyrost naturalny w Polsce był dodatni, a przez kolejne 20 lat zbliżony do zera. Od roku 2019 rozpoczął się okres ujemnego przyrostu naturalnego

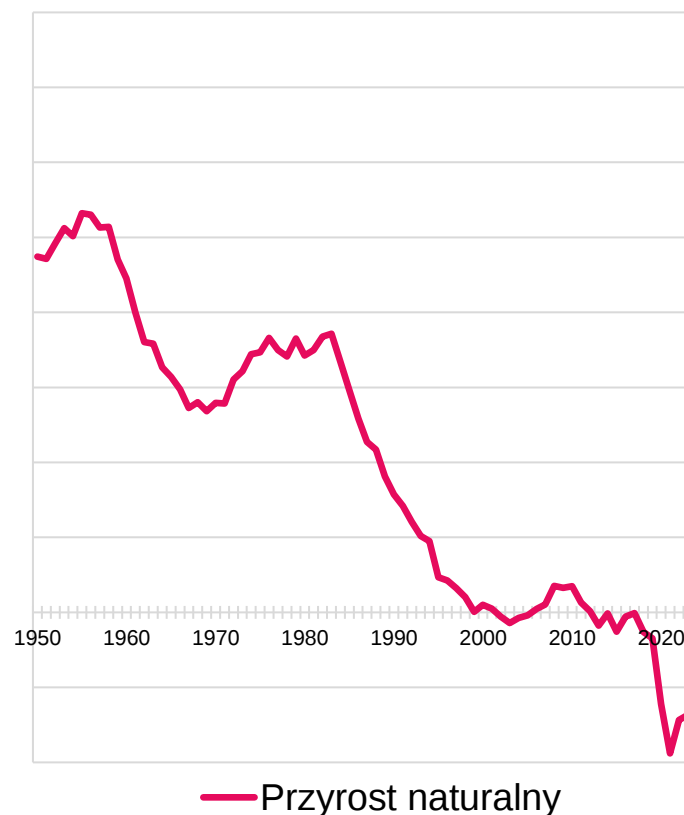
Przyrost naturalny i jego części składowe w latach 1950-2023

W tysiącach

Urodzenia i zgony

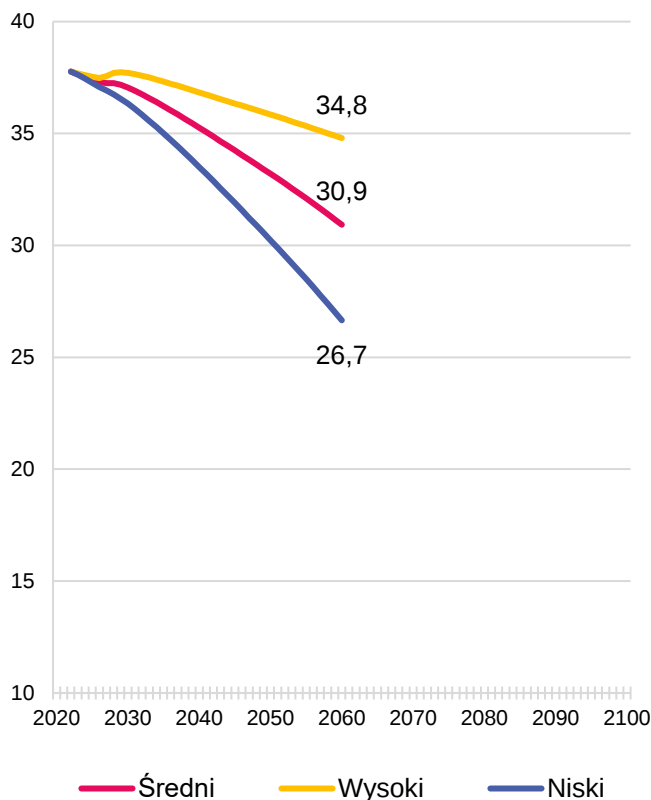
Przyrost naturalny

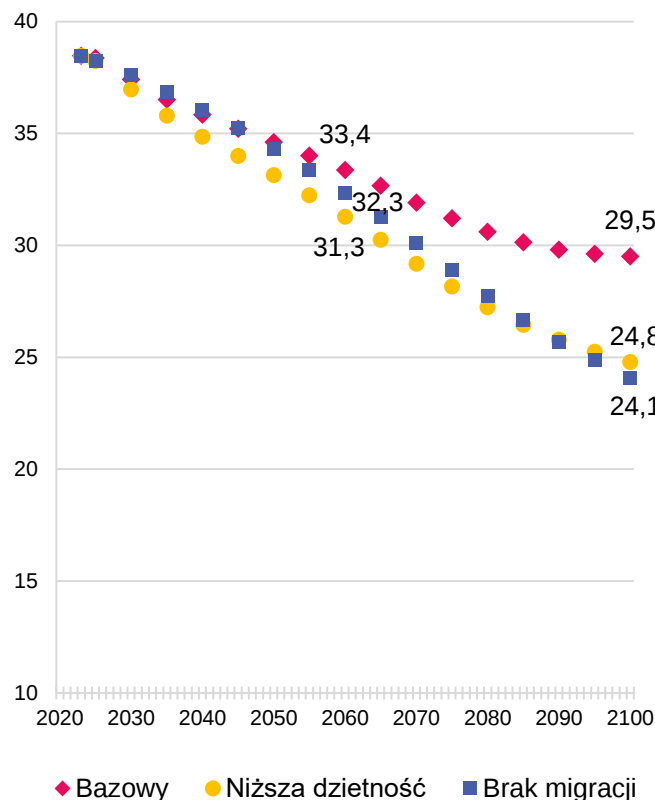
Celem prognoz / projekcji demograficznych nie jest „przewidywanie przyszłości” tylko wskazanie, jakie mogą być zjawiska demograficzne jeśli zmaterializują się założenia dot. dzietności, umieralności i salda migracji

Wybrane projekcje / prognozy liczby ludności Polski według różnych wariantów opartych o różne założenia
W milionach

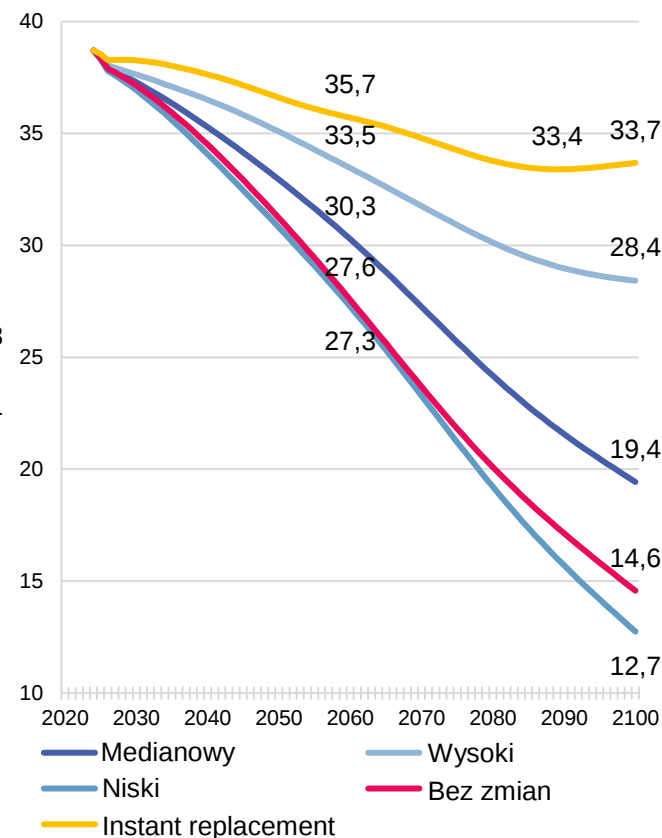
Prognozy GUS

Prognozy Eurostat

Projekcje ONZ

1. Założenia dot dzietności:

(a) GUS: Średni: 2030: 1,39 > 2060: 1,49; wysoki: 2030: 1,58 > 2060: 1,79; niski: 2030: 1,21 > 2060: 1,19;

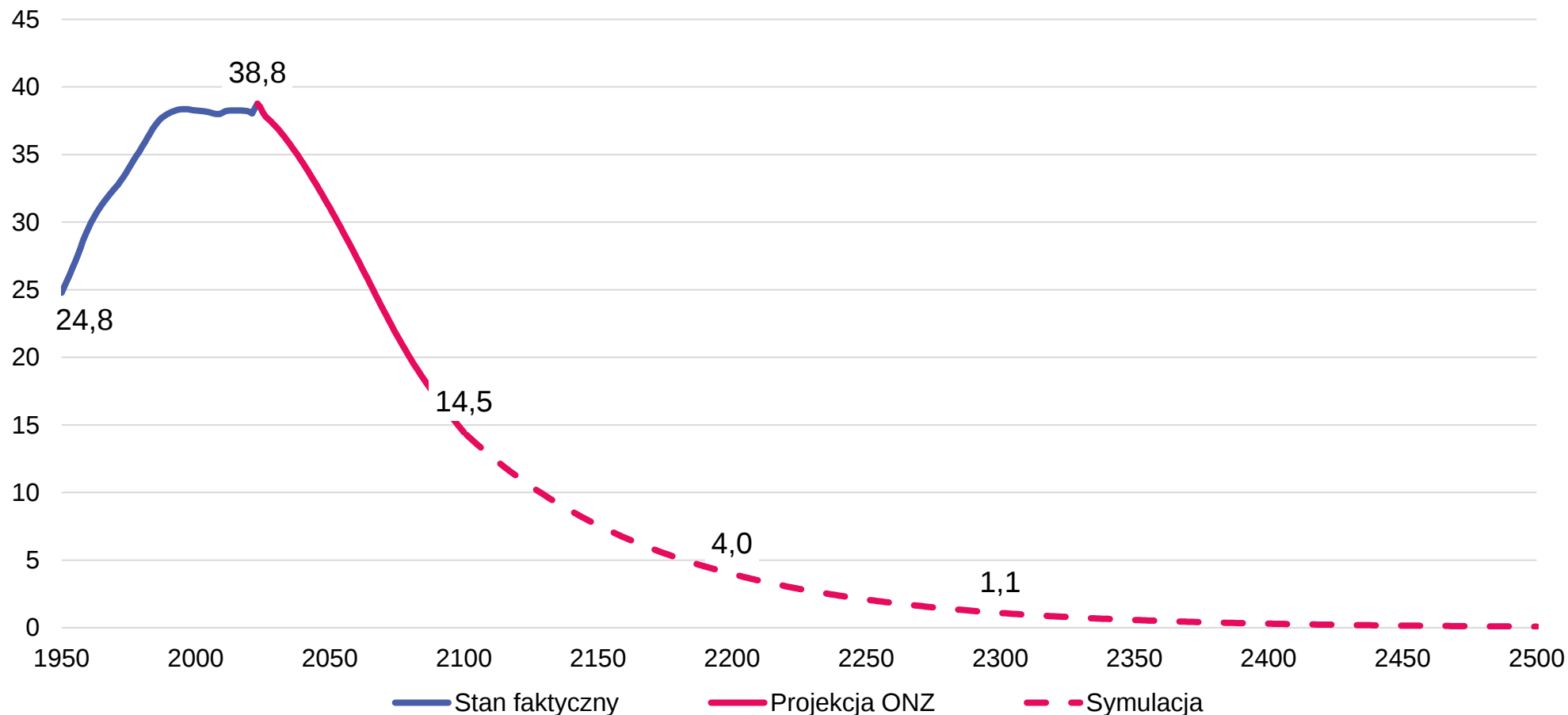
(b) Eurostat: Bazowy i brak migracji: 2030: 1,45 > 2060: 1,59 > 2100: 1,66; niższa dzietność: 2030: 1,16 > 2060: 1,27 > 2100: 1,33;

(c) ONZ: Medianowy: 2030: 1,33 > 2060: 1,42 > 2100: 1,49; bez zmian: od 2024: 1,30; instant replacement: od 2024: 2,08

Źródło: GUS (2023); Eurostat (2023); ONZ (2024)

Koniec dotychczasowych horyzontów projekcji nie oznacza zatrzymania spadków liczby ludności w kolejnych latach

Liczba ludności Polski 1950-2023, projekcja do 2100 r. (wariant bez zmian) i symulacja do 2500 r.¹
w milionach

1. Przy założeniu utrzymywaniu się trendów zmiany liczby ludności z wariantu „bez zmian” projekcji na lata 2023-2100.
Źródło: ONZ (2024); obliczenia własne

Liczba osób w wieku produkcyjnym w Polsce spada od 2010 r. Jeśli nie nastąpią istotne zmiany, do końca wieku liczba ta spadnie poniżej wartości odnotowanej od końca II wojny światowej

Wiek produkcyjny: stan historyczny i projekcje

Definicje

Krajowa:

Wiek zdolności do pracy,
tj. grupa wieku

- mężczyźni: 18-64 lata
- kobiety: 18-59 lat

Międzynarodowa:

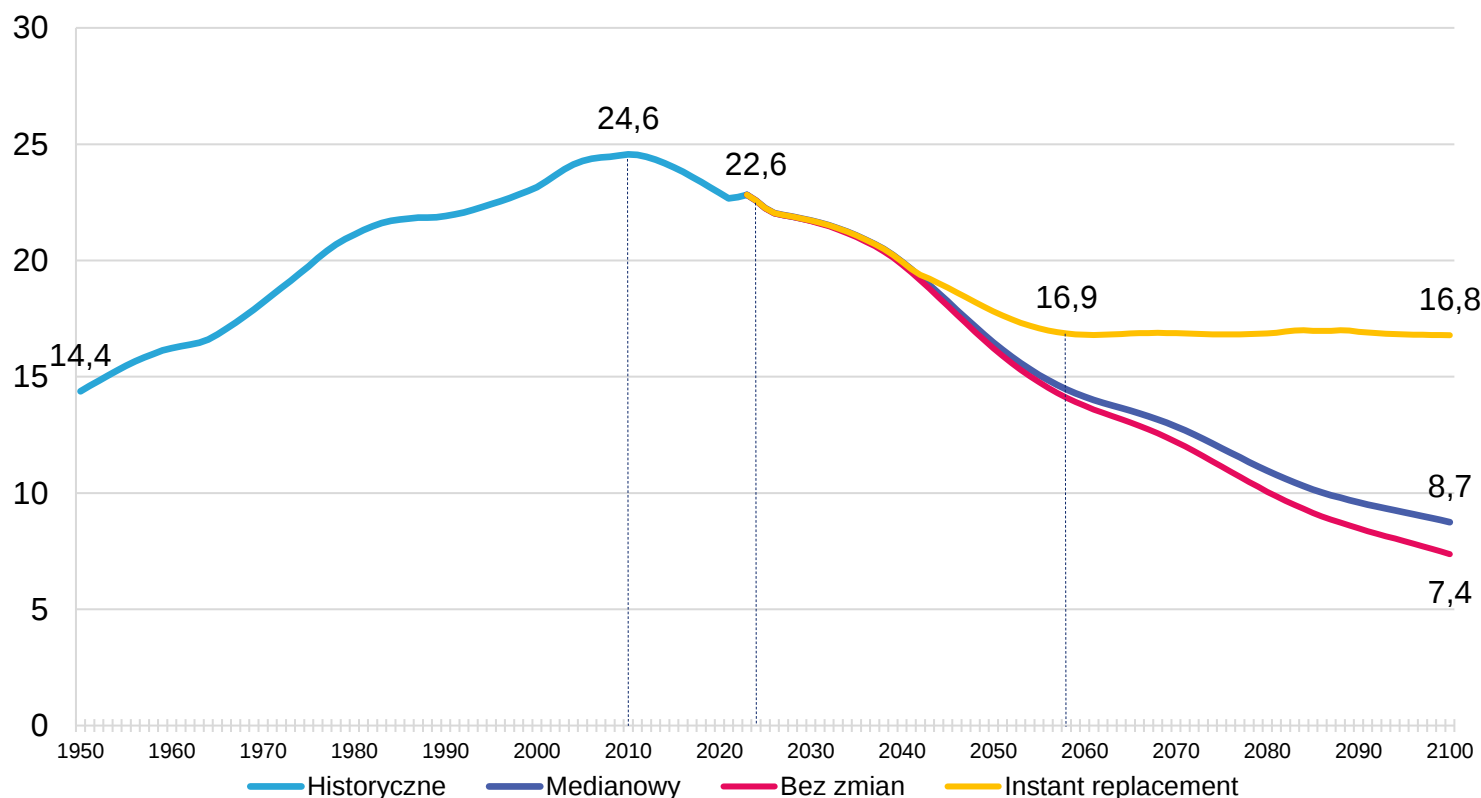
Wiek osób postrzeganych
jako zdolnych do pracy,
definiowana jako

15-64 lata dla obu płci

Eurostat, OECD

Liczba osób w wieku produkcyjnym: stan faktyczny i warianty projekcji¹

w tysiącach

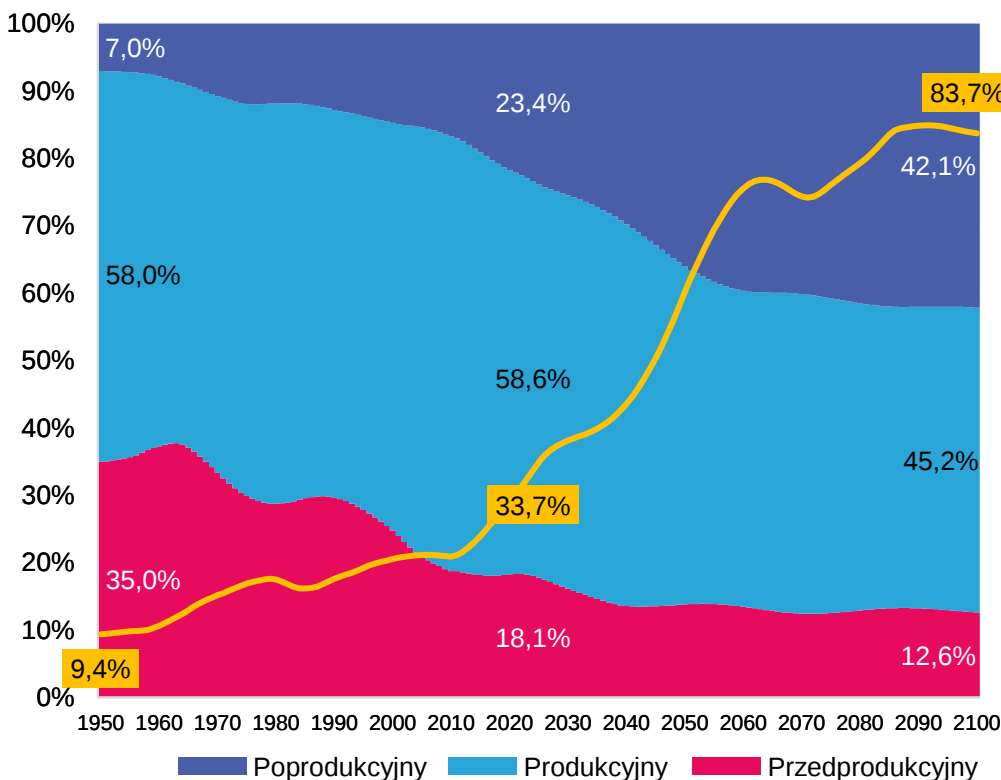
1. Według definicji krajowej

Niska dzietność długofalowo doprowadzi do znacznego zachwiania proporcji między ekonomicznymi grupami wieku. Jej wzrost jednak z czasem (jedno pokolenie i później) prowadzić będzie do odmłodzenia populacji

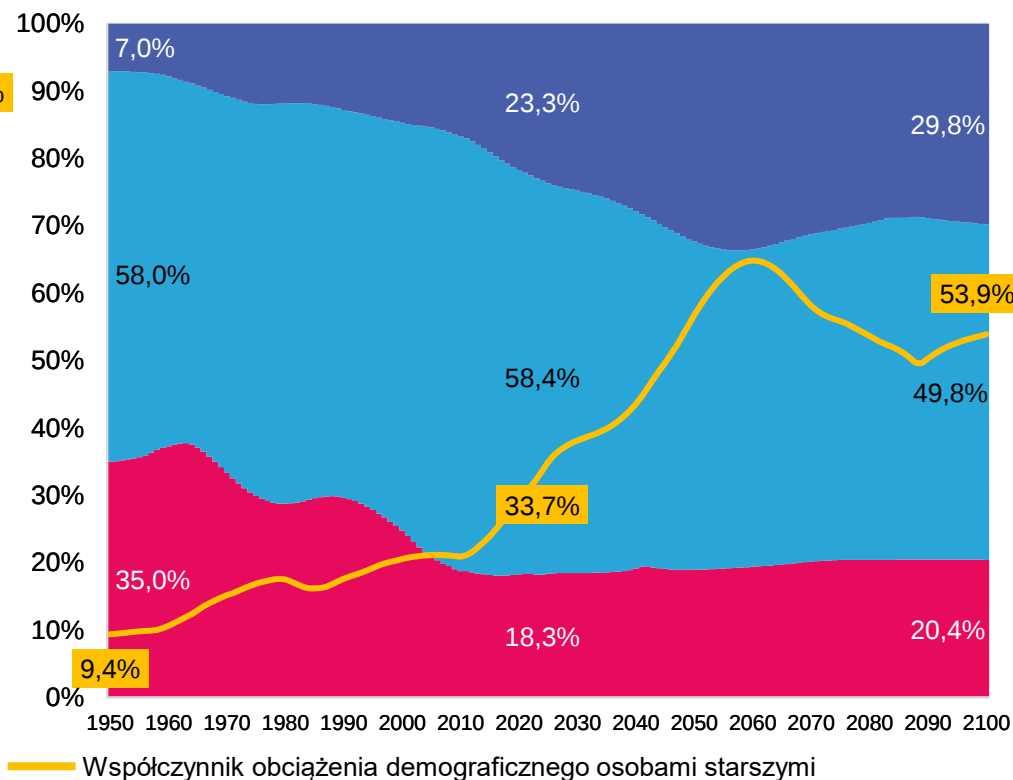
Udział osób według ekonomicznych grup wieku¹
i współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi²

w %

Historycznie i projekcja (wariant medianowy)

Historycznie i projekcja (wariant „instant replacement”)

1. Według definicji krajowej

2. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi: stosunek liczby osób w wieku 65 lat i starszych do liczby osób w wieku 20-64 lata

Sytuacja demograficzna w Polsce

Sytuacja demograficzna województwa lubuskiego

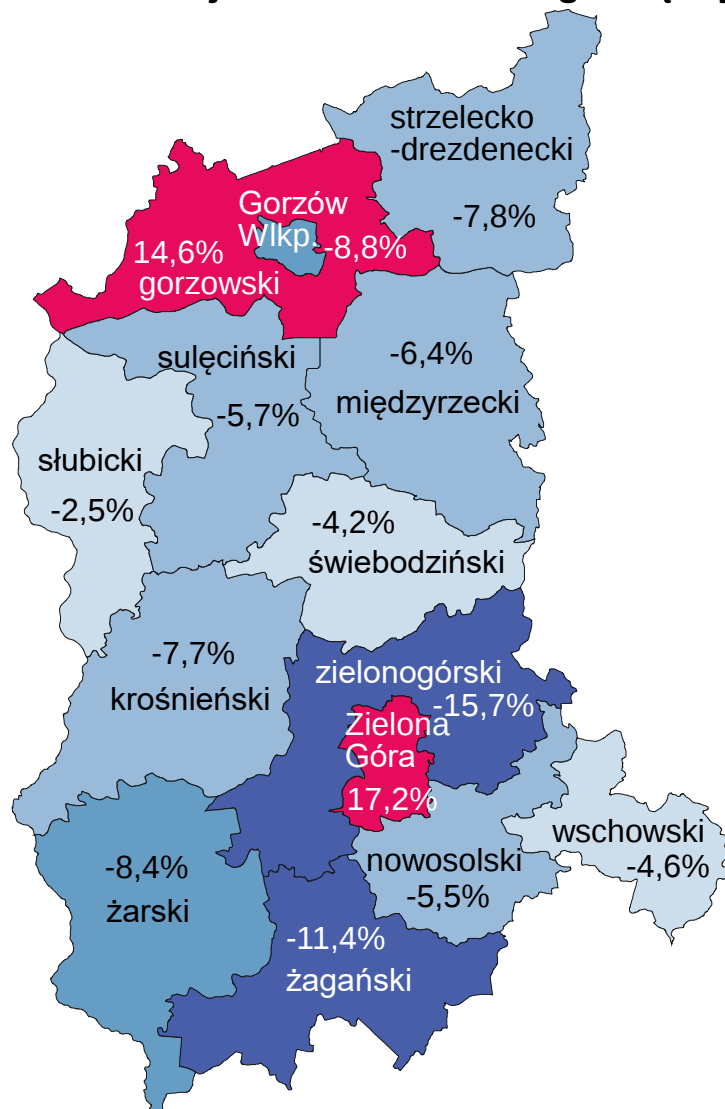
Bariery do posiadania dzieci w Polsce

Co może zrobić samorząd by zwiększyć dzietność

Spadek liczby ludności w województwie jest szybszy niż średnia dla Polski. Tylko dwa powiaty odnotowały wzrost liczby ludności.

Zmiana liczby ludności powiatów województwa lubuskiego między 2004 a 2024 r.

W %

Województwo lubuskie razem: **-3,7%**

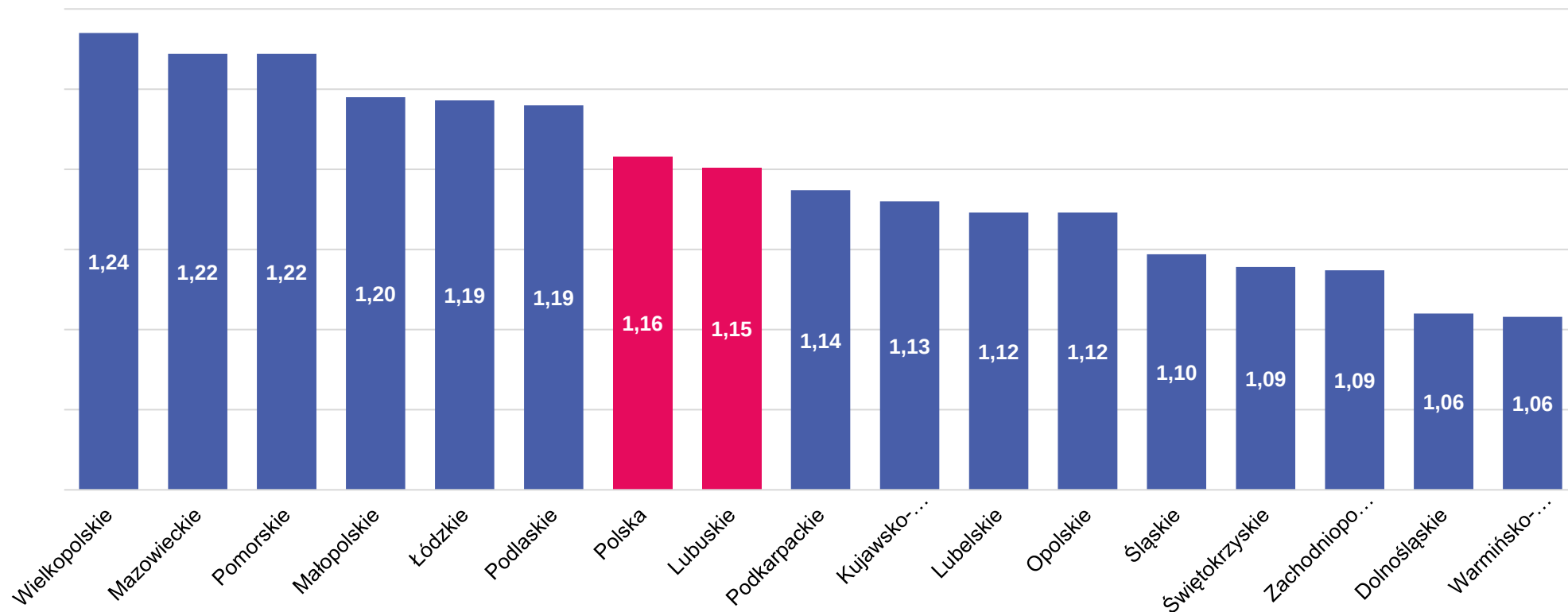
Polska razem: **-1,6%**

**Zmiany liczby ludności
między 2004 a 2024 r.**

- powyżej 14%
- od -2% do -5%
- od -5% do -8%
- od -8% do -10%
- poniżej -10%

Województwo lubuskie, podobnie jak wszystkie inne, ma bardzo niską dietność, zbliżoną do średniej dla Polski

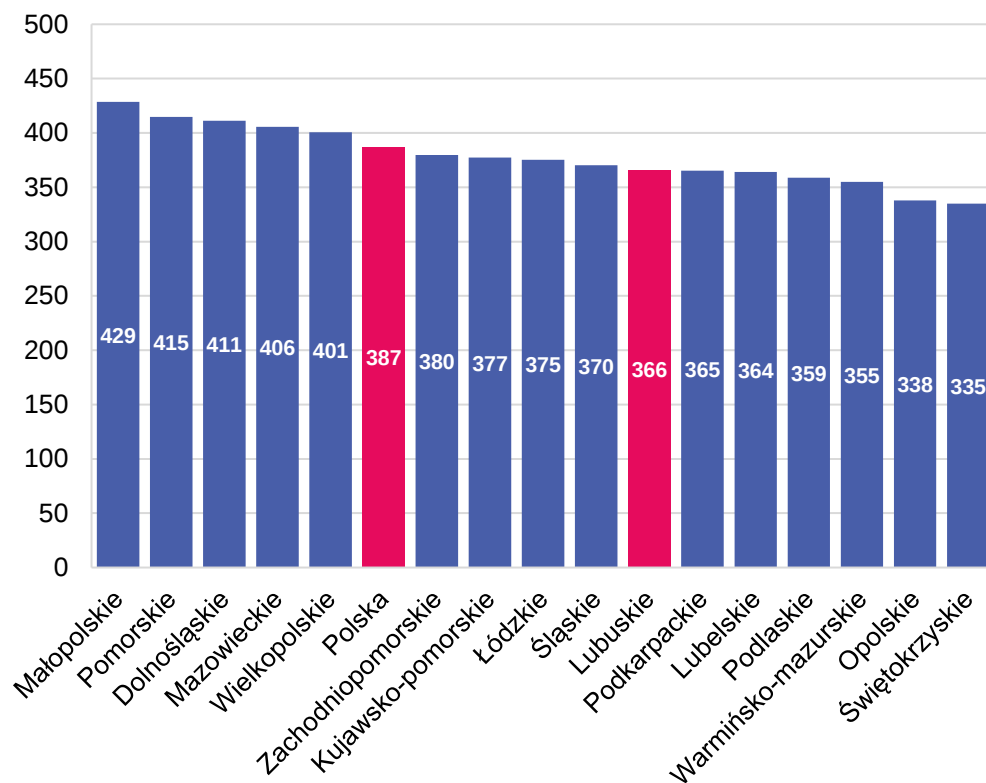
Współczynnik dietności według województw
2023 r., w liczbie dzieci na kobietę

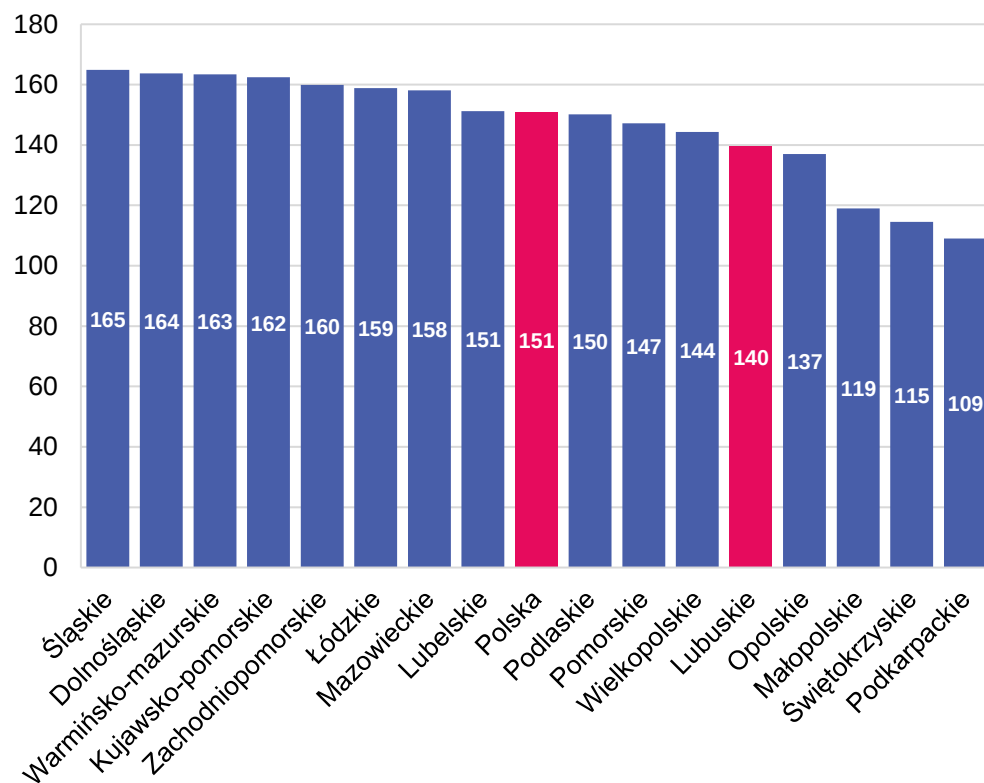
W województwie lubuskim mieszkańcy pobierają się rzadziej niż przeciętnie w Polsce, a także rzadziej się rozwodzą

Liczba małżeństw i rozwodów na 100 tys. mieszkańców według województw
2023 r.,

Liczba małżeństw na 100 tys. mieszkańców

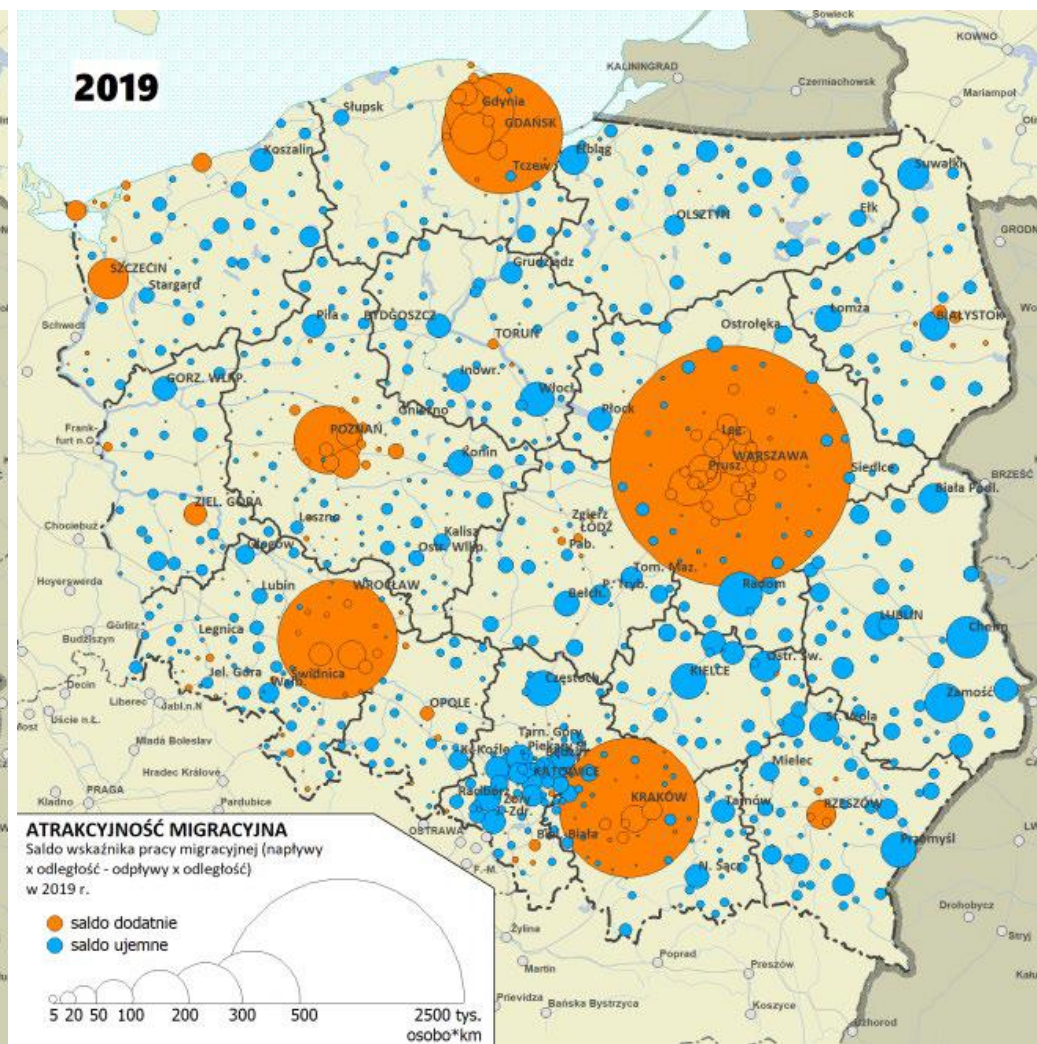
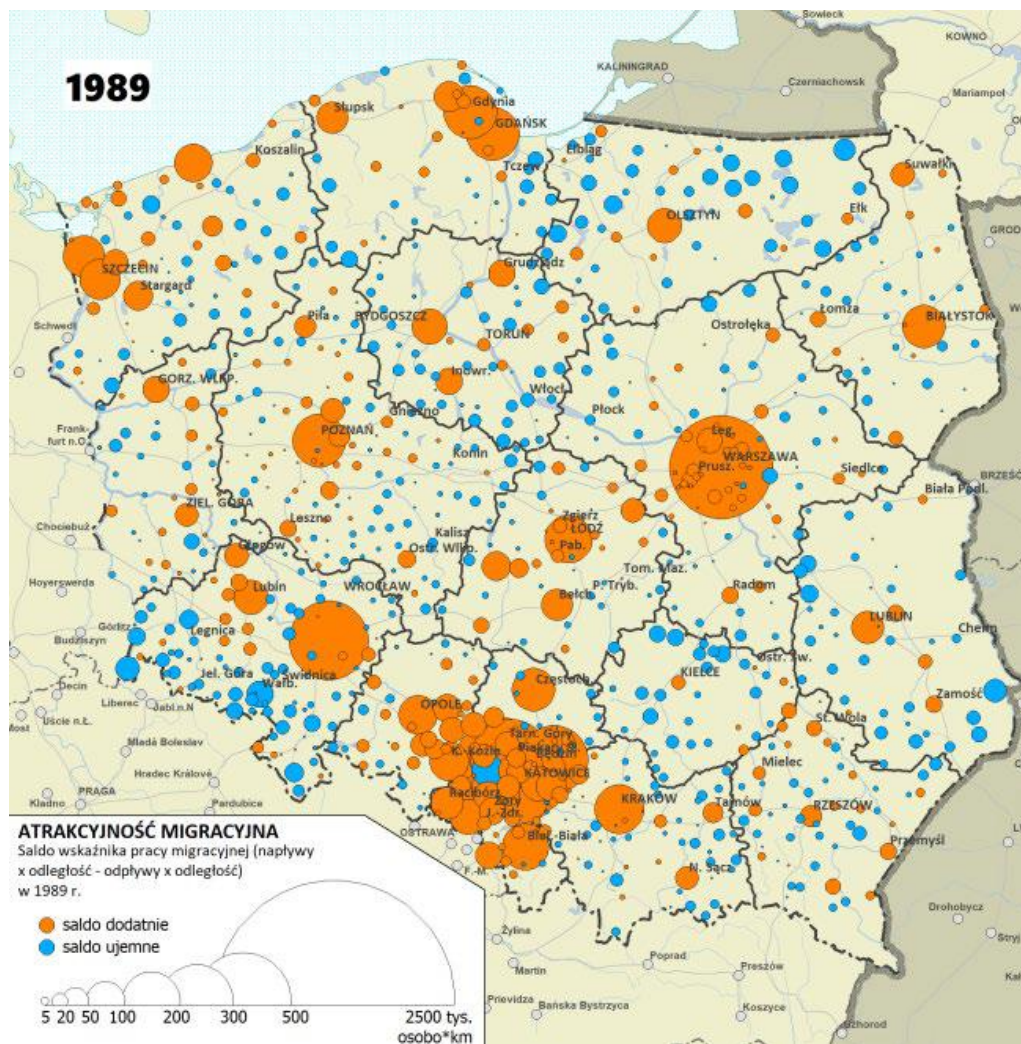

Liczba rozwodów na 100 tys. mieszkańców

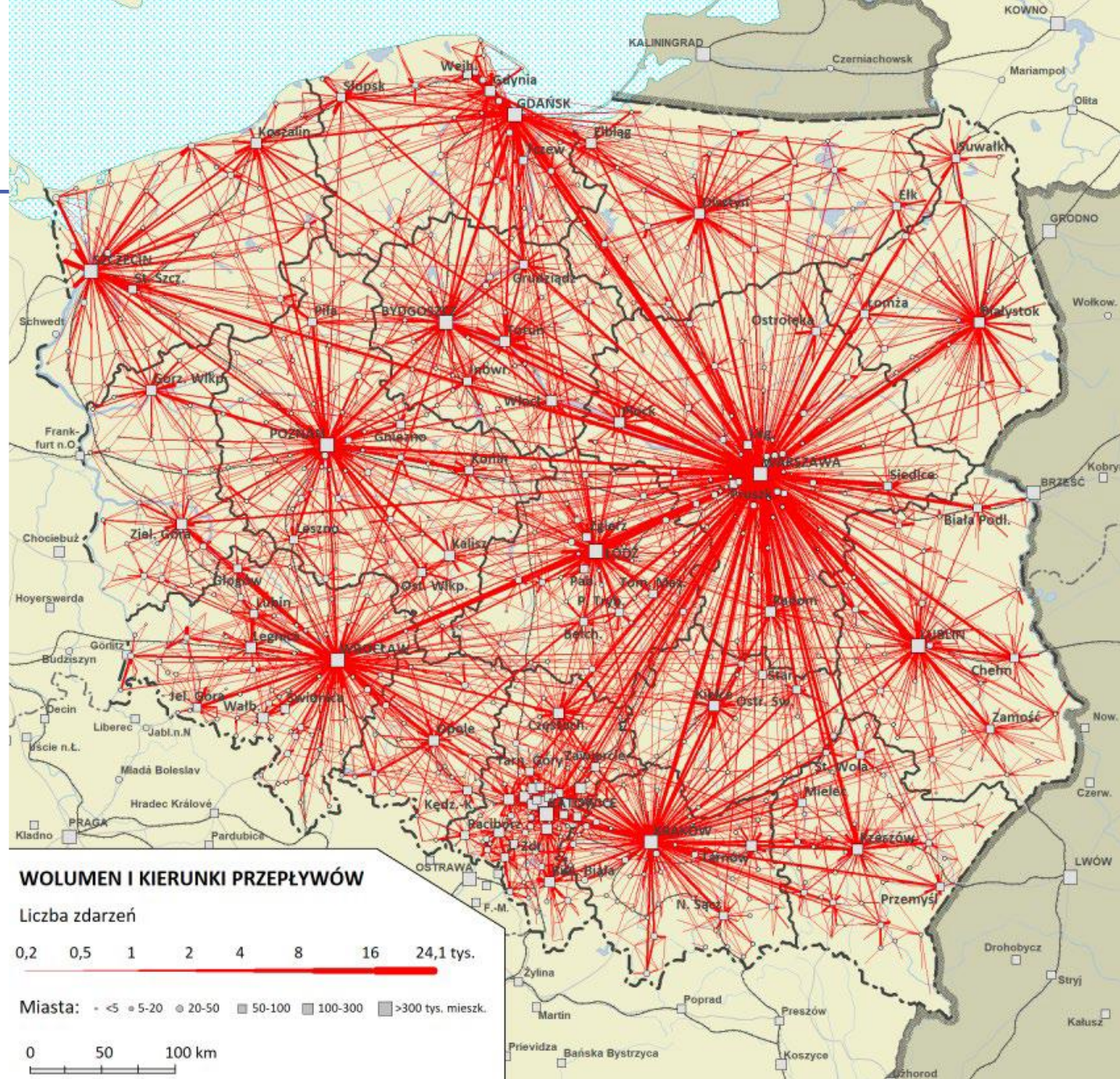

Na przestrzeni 30 lat po transformacji systemowej wszystkie główne miasta województwa lubuskiego z wyjątkiem Zielonej Góry straciły atrakcyjność migracyjną, natomiast wzrosła atrakcyjność Wrocławia i Poznania.

Wskaźnik atrakcyjności migracyjnej miast

Przemeldowania w latach 1989-2020

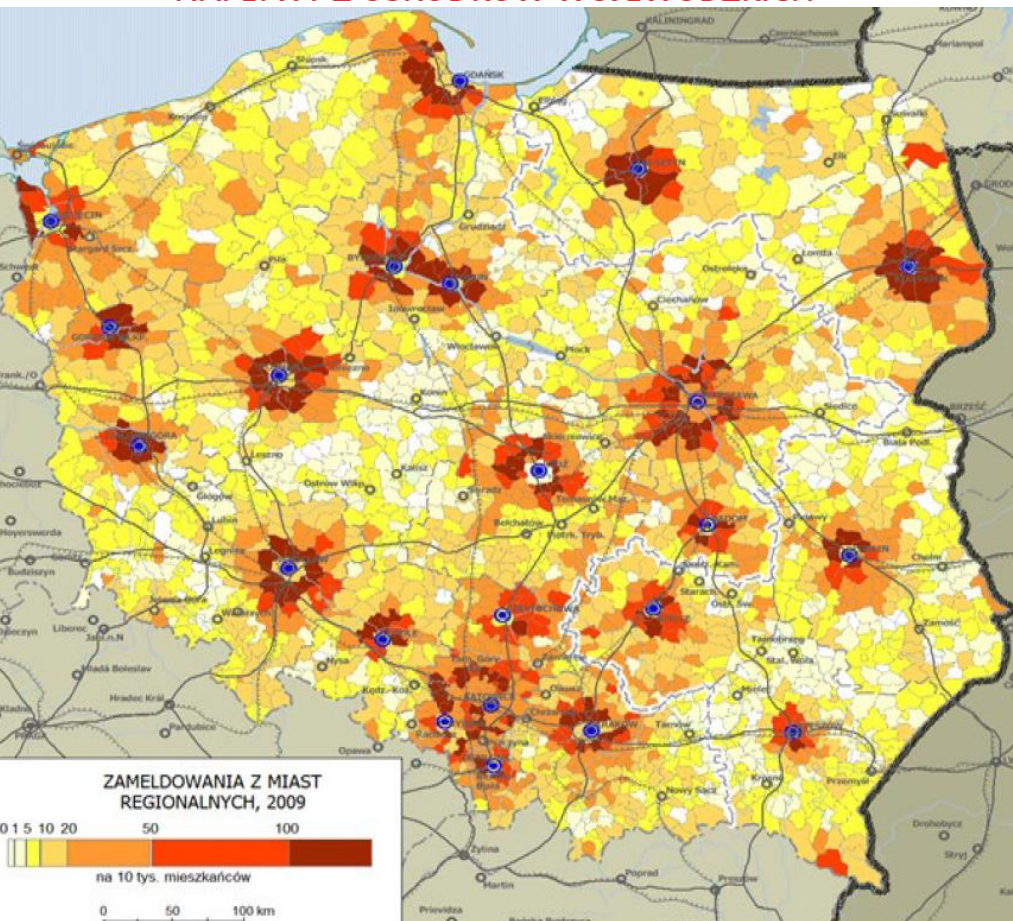
Podobnie jak wszystkie większe miasta, Gorzów Wielkopolski i Zielona Góra podlegają silnemu procesowi suburbanizacji, ale gminy ościennie tych miast nie przyciągają istotnie mieszkańców z innych regionów.

Procesy suburbanizacji w Polsce

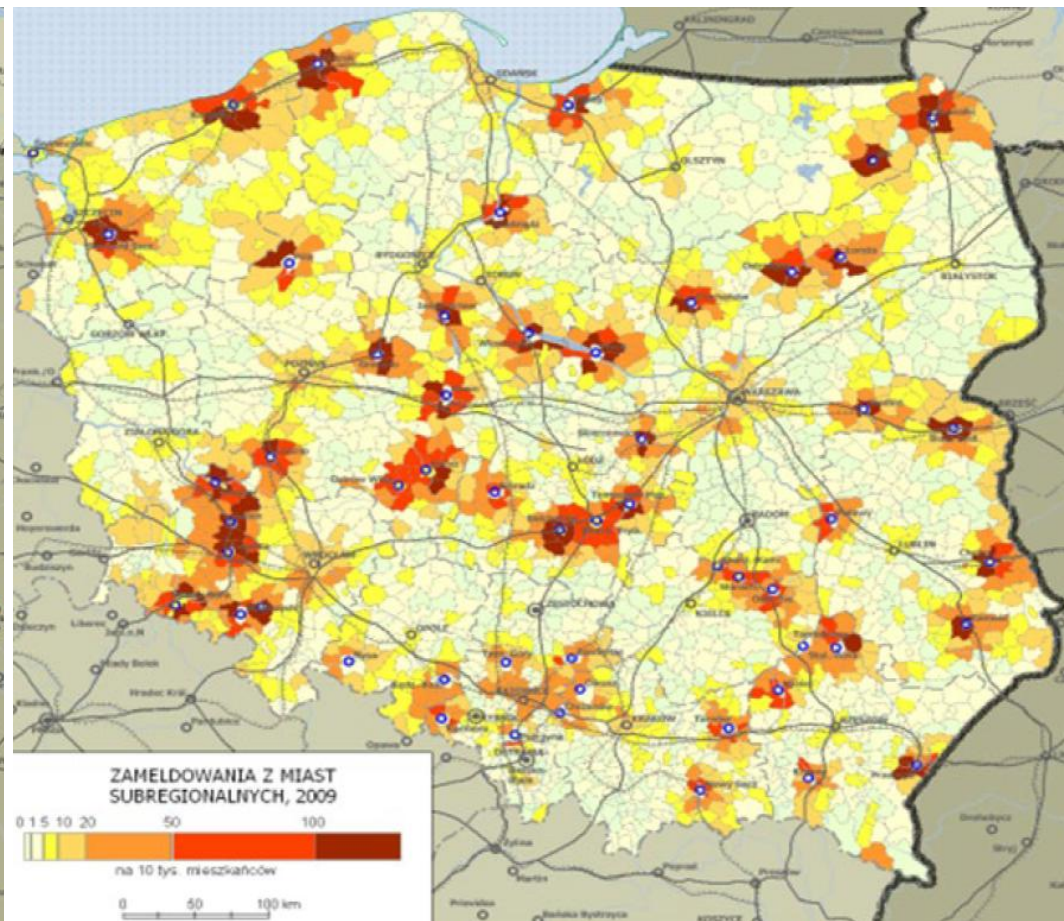
**ZAMELDOWANIA
Z OŚRODKÓW RÓŻNEGO TYPU**

0 1 5 10 20 50 100
na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

NAPŁYWY Z OŚRODKÓW WOJEWÓDZKICH

NAPŁYWY Z OŚRODKÓW SUBREGIONALNYCH

Prognozy demograficzne dla województwa lubuskiego pokazują znaczący spadek liczby ludności i urodzeń już w perspektywie jednego pokolenia

Prognozy demograficzne dla województwa lubuskiego na lata 2040 i 2060 (wariant bazowy).

Liczba ludności

w tys. i %

Powiat	2022	2040	2060	Zmiana 2022-40	Zmiana 2022-60
gorzowski	73,1	74,5	68,4	2%	-6%
krośnieński	53,2	46,5	37,4	-13%	-30%
międzyrzecki	55,5	48,5	38,9	-13%	-30%
nowosolski	82,8	74,2	61,8	-10%	-25%
słubicki	46,0	43,6	38,1	-5%	-17%
strzelecko-drezdenecki	47,2	40,5	32,0	-14%	-32%
sulęciński	33,9	30,7	25,5	-9%	-25%
świebodziński	54,4	49,8	41,8	-9%	-23%
zielonogórski	74,9	71,7	62,8	-4%	-16%
żagański	74,7	63,9	50,8	-15%	-32%
żarski	92,3	80,2	64,2	-13%	-31%
wschowski	37,5	32,8	26,5	-13%	-29%
m.Gorzów Wlkp.	117,4	102,7	84,4	-12%	-28%
m.Zielona Góra	139,5	137,4	128,7	-2%	-8%

Urodzenia

w os. i %

Powiat	2022	2040	2060	Zmiana 2022-40	Zmiana 2022-60
gorzowski	498	555	427	11%	-14%
krośnieński	390	305	212	-22%	-46%
międzyrzecki	397	343	229	-14%	-42%
nowosolski	618	542	386	-12%	-38%
słubicki	318	317	239	0%	-25%
strzelecko-drezdenecki	308	295	191	-4%	-38%
sulęciński	250	226	155	-10%	-38%
świebodziński	424	395	281	-7%	-34%
zielonogórski	584	560	427	-4%	-27%
żagański	472	414	286	-12%	-39%
żarski	625	548	363	-12%	-42%
wschowski	252	236	159	-6%	-37%
m.Gorzów Wlkp.	894	776	563	-13%	-37%
m.Zielona Góra	1091	1127	971	3%	-11%

Źródło: GUS (2022). Prognoza ludności na lata 2023-2060,

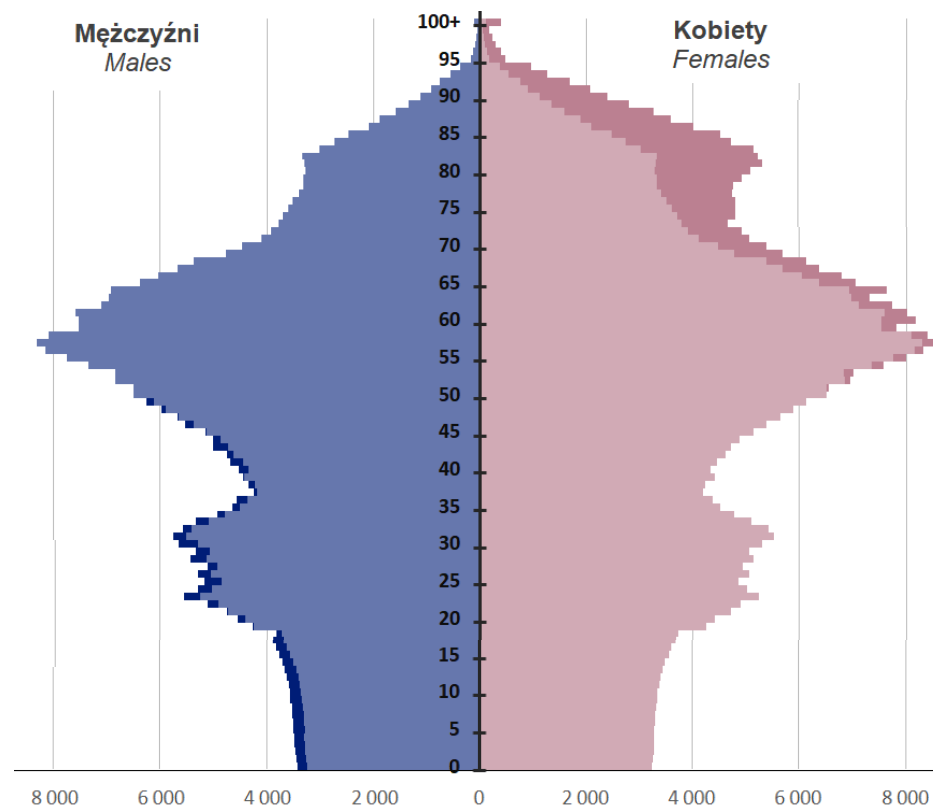
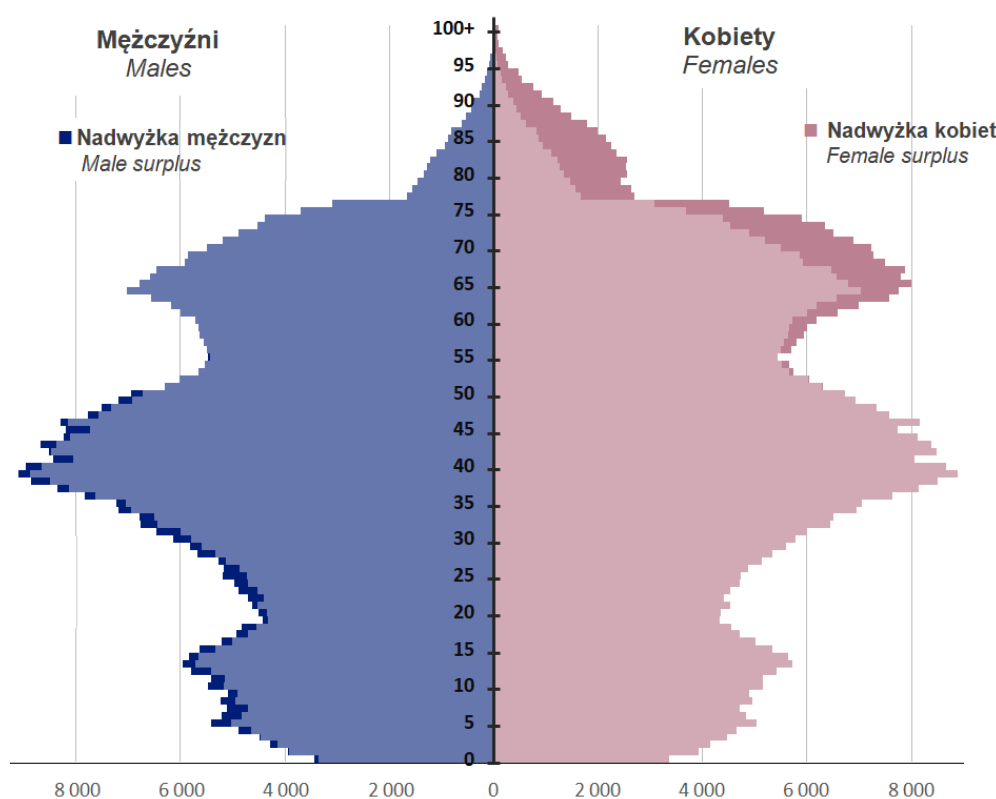
W przeciągu najbliższych 15 - 20 lat najliczniejsze roczniki wejdą w wiek emerytalny. Osób w wieku produkcyjnym i dzieci będzie znacznie mniej.

Struktura wieku populacji województwa lubuskiego w 2022 i 2040 r.

w tys.

Rok 2022

Rok 2040

Długofalowo konsekwencje starzenia się demograficznego i związanego z nim spadku liczby ludności województwa i całego kraju są w wielu obszarach negatywne

Konsekwencje starzenia się demograficznego, czyli zmiany proporcji między osobami w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym oraz związanego z nim spadku liczby ludności

- Zwiększenie liczby pobierających **emeryturę** i potrzebujących **opieki**, w tym zdrowotnej (długoterminowej)
- Zmniejszenie liczby **rąk do pracy** oraz **klientów** o wysokiej sile nabywczej
- Zmniejszenie potencjału dla **rozwoju gospodarczego** (sekularna recesja?)
- **Spadek liczby firm** (produkcyjnych, sklepów, usługowych)
- Możliwość ograniczenia **wpływów budżetów** samorządów przy potencjale **rosnących kosztów**
- Zmniejszenie liczby **chętnych** i potencjalne **gorsze przygotowanie** pracowników świadczących usługi publiczne (urzędnicy, policjanci, strażacy, lekarze, zawody pomocowe, kierowcy transportu publicznego, pracownicy zakładów komunalnych, również żołnierze, nauczyciele itp.)
- Ograniczenie możliwości wzrostu **dotacji i subwencji** centralnych
- Zwiększenie **kosztów utrzymania** „na osobę” usług publicznych (szkoły, drogi, przyłącza, infrastruktura)
- Zwiększenie potrzeby **optymalizacji sieci placówek** usług publicznych (przedszkola, żłobki, szkoły, przychodnie, transport publiczny, komisariaty, itp.)
- **Wyludnienie** kolejnych obszarów
- Pogorszenie **stanu zdrowia** osób starszych (w tym psychicznego w wyniku samotności)

Plan prezentacji

Sytuacja demograficzna w Polsce

Sytuacja demograficzna województwa lubuskiego

Bariery do posiadania dzieci w Polsce

Co może zrobić samorząd by zwiększyć dzietność

Do wiodących barier, przede wszystkim skutkujących później w trudności we wchodzeniu w związki, są nierówności w wykształceniu między kobietami i mężczyznami, które zaczynają się już wcześniej, w szkole podstawowej

Barier do posiadania dzieci w Polsce (1/5)

Edukacja

- Aby powstał związek, kobiety i mężczyźni muszą mieć zbliżony poziom **statusu społeczno - ekonomicznego**. Ten status długofalowo określa nasze **wykształcenie**
- Obecnie znacznie więcej kobiet niż mężczyzn ma wyższe wykształcenie, co tworzy zjawisko „**luki edukacyjnej**” między kobietami a mężczyznami

Głównymi przyczynami niskiej dzietności w obszarze edukacji są:

- Różnice **w wynikach edukacji** między dziewczynkami a chłopcami w **szkole podstawowej**
 - Różnice w odsetku dziewczynek i chłopców wybierających **szkoły branżowe, technika i licea**
 - **Nieatrakcyjność** dla dziewczynek zawodów uczonych w szkołach branżowych w **branżach „męskich”**
- Różnice w wynikach edukacji między dziewczynkami i a chłopcami w **szkole średniej**
 - Różnice w odsetku dziewczynek i chłopców **udających się na studia** i dostających na nie miejsce
- Zbyt mała **liczba politechnik**, miejsc na politechnikach i innych uczelniach uczących w **zawodach technicznych** (tzw. STEM i ICT)

Trudna w Polsce sytuacja na rynku pracy, szczególnie dla młodych dorosłych, utrudnia staranie się o dzieci tak pierwsze jak i kolejne

Bariery do posiadania dzieci w Polsce (2/5)

Rynek pracy

- Do warunków starania się o pierwsze dziecko należy posiadanie przez oboje rodziców **stabilnego zatrudnienia**, a zatem głównie umowy o pracę **na czas nieokreślony**
- Dla starania się o kolejne dziecko istotna jest **elastyczność** pracy leżąca po stronie pracownika, w szczególności praca na **część etatu**

Głównymi przyczynami niskiej dzietności w obszarze rynku pracy są:

- Zatrudnianie młodych pracowników na **następujące po sobie umowy na czas określony**, bez związku z potrzebami poznania ich faktycznych kompetencji („okres próbny”)
- Niedostępność pracy na **część (pół) etatu** dla młodych rodziców (20+) i „młodych dziadków” (50+) mogących pomóc w opiece nad wnukami
- Nieelastyczność godzin **rozpoczynania i kończenia** pracy
- Niedostępność pracy zdalnej bądź **hybrydowej** (na życzenie pracownika)
- Ryzyko **zwolnienia matki po powrocie do pracy** po urlopie macierzyńskim (rodzicielskim, wychowawczym)
- **Nieatrakcyjny lokalnie rynek pracy dla kobiet** powodujący migracje do większych miast i zmniejszenie szansy na związek (małżeństwo)

Dostępność mieszkań dla młodych dorosłych, w tym domów, oraz ich niewielka powierzchnia należy do najważniejszych barier

Bariery do posiadania dzieci w Polsce (3/5)

Mieszkalnictwo

- Do warunków starania się o pierwsze dziecko należy posiadanie przez oboje rodziców **swojego mieszkania**, idealnie **własnościowego** (poczucie bezpieczeństwa i bycia już nową, suwerenną rodziną)
- Do warunków starania się o drugie, trzecie i dalsze dziecko należy **powierzchnia mieszkania**. Dla powstania rodzin wielodzietnych warunkiem jest **posiadanie domu**.
- **Ważne:** mieszkanie powinno być dostępne już dla **młodych dorosłych**, dwudziestoparolatków

Głównymi przyczynami niskiej dzietności w obszarze mieszkalnictwa (w domenie samorządu) są:

- Długotrwałe **procedury wydawania pozwoleń** na budowę znacząco zwiększające koszt > cenę mieszkania
- Braki w zakresie **uzbrojenia terenu** sprzedawanego pod mieszkania, co wydłuża czas budowy i zwiększa cenę
- Brak pokrycia gminy przez **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego**, opieranie się o decyzje WZ
- Niedostępność mieszkań na **tani, bezpieczny wynajem** (budownictwo społeczne, w tym komunalne, TBS/SIM)
- **Wymagania co do wykorzystania terenu** zwiększające koszty m2 mieszkania (np. maksymalna wysokość budynku, parkingi podziemne, place zabaw) – efekty skali
- Ograniczona **współpraca między gminami** (np. transport) między miastem i jego obszarem funkcjonalnym („przedmieściami” – suburbanizacja)

Bariery finansowe nie są najważniejsze, ale w niektórych specyficznych okolicznościach, dotyczących licznych grup osób, stają się kluczowe

Bariery do posiadania dzieci w Polsce (4/5)

Finanse rodziny

- **Wsparcie finansowe w okresie pierwszych 2-3 lat po urodzeniu** dziecka daje komfort w opiece i sprzyja urodzeniu dziecka (w tym kolejnych dzieci) potencjalnie bardziej niż dostępność opieki instytucjonalnej, w tym żłobków
- Zbyt **niskie dochody** (wliczając wsparcie publiczne, transfery, ulgi podatkowe) na osobę dla tych, którzy chcieliby mieć **trójkę lub większą liczbę dzieci** (ok. 30% Polek i Polaków w wieku rozrodczym) w okresie całego życia dziecka

Głównymi przyczynami niskiej dzietności w obszarze finansów rodziny są:

- **Niski zasiłek w 1. roku** dla osób **nie uprawnionych do zasiłku macierzyńskiego**, a więc pracujących wcześniej na umowę na czas określony, nie pracujących na rynku pracy i ubezpieczonych w KRUS
- Niewielkie wsparcie finansowe **w 2. i 3. roku** dla tych, którzy **nie zdecydują się posłać dziecka do żłobka**
- Niskie wsparcie finansowe na dziecko w okresie życia dziecka dla **chcących mieć rodzinę wielodzietną**, szczególnie 4+

Bariery o charakterze zdrowotnym istnieją w wielu, często odległych od siebie i często nieintuicyjnych miejscach

Bariery do posiadania dzieci w Polsce (5/5)

Zdrowie, psychika, emocje

- Zła **samoocena stanu zdrowia** znacząco zmniejsza chęć posiadania dzieci
- Wiodącymi przyczynami **niepłodności** są endometrioza, zespół policystycznych jajników, oraz **wiek**
- **Wychowanie w rodzinie z trudnościami** (konflikty, rozpad związku rodziców, rodzina monoparentalna) sprzyja nabyciu **unikowego lub lękowego stylu przywiązania**, zmniejsza zdolność do wejścia we własny związek, jego trwałość i zmniejsza liczbę dzieci
- **Nieograniczony dostęp do smartfona**, wiadomości w Internecie, **mediów społecznościowych** oraz pornografii ogranicza rozwój zdolności dzieci do budowania relacji i wpływa negatywnie na dietność

Głównymi przyczynami niskiej dietności w obszarze zdrowia, psychiki i emocji są:

- Wszystkie **uciążliwe choroby** dotyczące młodych dorosłych, w tym choroby przewlekłe i niepełnosprawności
- Brak możliwości **wczesnego leczenia** endometriozy, zespołu policystycznych jajników oraz choroby cywilizacyjne
- **Cesarskie cięcia** bez wskazań medycznych
- Niedostępność **wsparcia psychologicznego dla dzieci i młodzieży**
- Nieograniczony dostęp do **smartfona i mediów społecznościowych** (w tym komunikaty lękowe)
- Niedostatek **kontaktu osobistego z rówieśnikami** w czasie dorastania i samoorganizacji tego kontaktu
- Brak zrozumienia jak funkcjonuje **głęboka, angażująca relacja** jaką jest związek (małżeństwo)

Plan prezentacji

Sytuacja demograficzna w Polsce

Sytuacja demograficzna województwa Lubuskiego

Bariery do posiadania dzieci w Polsce

Co może zrobić samorząd by zwiększyć dzietność

Samorząd ma bardzo wiele instrumentów do zwiększenia dzietności

Wybrane (niektóre) działania możliwe do realizacji przez samorząd zwiększające dzietność¹

DO DYSKUSJI

- **Wyrównanie wyników edukacyjnych** chłopców i dziewczynek w szkołach podstawowych, branżowych i średnich
- Przegląd **warunków zatrudniania** w urzędach, instytucjach samorządowych i spółkach samorządowych
- Dialog z **pracodawcami prywatnymi** o warunkach zatrudniania
- **Dodatki dla rodziców** nie uprawnionych do zasiłku macierzyńskiego w 1. roku oraz opiekującymi się dziećmi osobiście w 2. i 3. roku życia dziecka
- **MPZP**, skrócenie okresu wydawania kolejnych **zgód budowlanych**, **uzbrajanie terenu** pod zabudowę
- Rozwój **SIM / TBS**, zwiększenie ich dostępności dla **młodych** dorosłych, tereny pod budowę domów (dla młodych)
- **Zakaz smartfonów** w szkołach, **edukacja** (przyszłych) **rodziców** i dzieci o działaniu jego i social mediów²
- Animacja **relacji bezpośrednich** i spontanicznej zabawy dzieci i młodzieży³
- **Kursy przedmałżeńskie** (dostępne też dla par nie planujących małżeństwa jak i będących już w związku)
- **Wsparcie psychologiczne** dzieci, młodzieży i młodych dorosłych w związku (wczesna profilaktyka problemów)
- **Wolontariat młodzieży i młodych dorosłych** w bezpośrednim kontakcie z ludźmi, szczególnie z **małymi dziećmi**
- **Skomunikowanie** i współpraca z **gminami** miejskich obszarów funkcjonalnych, suburbanizacja
- **Policentryzacja** rozwoju, zwiększenie miejsc pracy **atrakcyjnych dla kobiet** poza (dużymi) miastami

(1) Wiele może być również wyinterpretowanych z informacji z sekcji „Bariery do posiadania dzieci w Polsce”;

(2) np. komunikacja miejska i regionalna, przestrzenie dostępne dla obywateli w urzędach, szkołach, przychodniach, szkołach, urzędach pracy, media lokalne

(3) np. dostępność boisk szkolnych przed i po zajęciach i w czasie przerw, ograniczenie zakazów gier na osiedlach, festyny, imprezy młodzieżowe

Więcej szczegółowych informacji znaleźć można w poniższej książce

Bardzo dziękuję za uwagę
